

творчества, а также познакомиться с местным фольклором, который представляют многочисленные фольклорные коллективы [4].

Таким образом, богатое природное и историко-культурное наследие ООПТ Беларуси позволяет создать конкурентоспособный национальный туристский продукт. Однако, поскольку современная стадия развития международного туризма характеризуется увеличением роли инвестиционных факторов и инновационных технологий, значение естественно-ресурсного потенциала снижается. Поэтому НП для создания и продвижения экотуристского продукта активно развивают инвестиционные проекты, внедряют в свою деятельность новейшие управленческие, организационные и информационные технологии.

1. Сайт Министерства природы и охраны окружающей среды Республики Беларусь. Режим доступа: www.minpriroda.gov.by

2. Вика С., Власов Б.П., Пирожник И.И., Углянец А.В., Щипек Т. Лесные ландшафты на эоловых песках Национального Парка «Припятский». – Сосновец-Минск-Туров: Факультет наук о Земле Силезского университета, Географический факультет БГУ, Национальный парк «Припятский», 2004. – 84 с.

3. Решетников Д.Г. География туризма Беларуси : пособие для студентов фак. междунар. отношений, обучающихся по спец. 1-26 02 02 «Менеджмент (по направлениям)», направление специальности 1-26 02 02-06 «Менеджмент (в сфере международного туризма)». – Минск : БГУ, 2012. – 303 с.

4. Мечковская О.А. Фольклорно-этнографический потенциал Беларуси как фактор активизации въездного туризма // I Международная конференция по сотрудничеству и формированию согласованной политики в вопросах развития культурно-познавательного туризма на пространстве СНГ: Сборник научных статей. – М.: МФГС, 2011. – С. 195-202.

Смирнов И.Г., Обозний В.В.

НЕКРОПОЛІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У ПОЛЬЩІ: ТУРИЗМ, ІСТОРІЯ, ЛОГІСТИКА

Розкрито значення некрополів Першої Світової війни як туристичного ресурсу для розвитку «сентиментального» туризму на прикладі Польщі, на території якої у 1914-1915 рр. відбулися дві найбільших битви Східного фронту – Танненберзька та Лодзька із загальним числом загиблих понад 200 тис. у кожній.

Ключові слова: некрополі Першої Світової війни, польський досвід, сентиментальний туризм, Лодзьке воєводство.

Раскрыто значение некрополей Первой Мировой войны как туристического ресурса для развития «сентиментального» туризма на примере Польши, на территории которой в 1914-1915 гг. произошли два крупнейших сражения Восточного фронта – Танненберское и Лодзинское с общим числом погибших более 200 тыс. в каждом.

Ключевые слова: некрополи Первой Мировой войны, польский опыт, сентиментальный туризм, Лодзинское воеводство.

Revealed importance of cemeteries of World War I as a tourist resource for the development of "sentimental" tourism on example of Poland, at whose territory in the years 1914-1915 there were two major battles of the Eastern Front – Tannenberg's and Łódź's with a total death toll of more than 200 thousand each.

Keywords: Necropolis of the First World War, the Polish experience, sentimental tourism, Lodz region.

*«Лежимо тут німі, у ніжних обіймах Землі»
(напис на одному з цвинтарів I Світової війни)*

Постановка наукової проблеми. Основа розвитку туризму – це туристичні ресурси. Іноді вони можуть бути доволі несподіваними. Це стосується, зокрема, некрополів з часів Першої Світової війни, 100 річний «ювілей» з початку якої відзначатимемо у 2014 р. Під час цієї війни, яка тривала чотири роки і три місяці загинуло 10 млн. військовослужбовців та 12 млн. мирних мешканців, а 22 млн. осіб постраждали від ран. У військових діях брали участь армії 38 країн світу. До кінця війни відбувся переділ державних територій. На мапі Європи виникли нові держави: Австрія, Угорщина, Югославія, Польща, Чехословаччина, Литва, Латвія, Естонія та Фінляндія. У ході війни змінилась і вдосконалювалась зброя. З'явилися в магазині швидкострільні гвинтівки та кулемети, в артилерії зросла кількість нарізних гармат новітніх систем. У 1915 р. під Варшавою німці вперше в істерії застосували газ, як хімічну зброю. У ході війни вдосконалювались автомобілі та військова авіація, а також засоби зв'язку (телефон, радіотелеграф). Некрополів з часів Першої Світової війни є дуже багато на території сучасної Польщі, зокрема, в районі Мазурських озер (колишня Східна Прусія) та у Лодзькому воєводстві, де у 1914-1915 рр. відбулися найбільші дві битви – Танненберзька та Лодзька із загальним числом загиблих у кожній понад 200 тис. осіб. Ці битви виявилися фатальними з низки причин, у т.ч. військово-логістичних (про це йдеться в статті теж), передусім для російських військ, хоча деякі російські джерела вважають інакше і навіть наголошують про «позитивний досвід матеріально-технічного постачання та транспорту російської армії у Першій світовій війні» [8, с.10-12]. Більшість цих могил належать росіянам. Багато з них є братськими, оскільки на відміну від німців та австрійців, де кожний солдат мав іменний медальйон, у російських військах такого звичаю не було, отже взнати прізвища загиблих російських воїнів було практично неможливо. Нині усі ці могили та цвинтарі зусиллями передусім польської влади, а також за участі німецької та російської амбасад у Польщі, поступово відновлюються. Департамент фізичної культури, спорту і туризму Лодзьського воєводства підготував і видав комплект карток «Лодзька операція 1914-1915. Цвинтарі та могили» з світлинами основних місць захоронень загиблих вояків. Істотно, що серед прізвищ на могильних написах є досить багато українських та польських, оскільки поляки під час Першої Світової війни воювали у складі трьох армій – російської, австрійської і пруської (німецької), а українці – двох (російської та австрійської). Отже некрополі Першої Світової війни, як показує польській досвід, можуть бути туристичним

ресурсом, який здатний привернути значні міжнародні потоки туристів у межах т.зв. «сентиментального» туризму.

Коло літературних джерел та публікацій з теми статті є дуже обмеженим, зокрема, в Україні та Росії, оскільки за радянських часів події та людські втрати Першої Світової війни, яку тоді зневажливо називали «імперіалістичною», знаходилися у тіні. Практично це є перша публікація в Україні, присвячена некрополям Першої Світової війни, як туристичного ресурсу, на прикладі польського досвіду. При підготовці статті автором були використані польські та українські матеріали, зокрема, комплект карток «Лодзька операція 1914-1915. Цвинтарі та могили» (польською мовою) [1], матеріали поточної преси та авторські посібники [2; 3; 4; 5; 6; 7].

Метою статті є ознайомити українську фахову аудиторію, зокрема, спеціалістів туризму, з досвідом Польщі щодо використання некрополів Першої Світової війни як туристичного ресурсу.

Виклад основного матеріалу. Перша Світова війна розпочалася для Росії 1 серпня 1914 р. Намагаючись підтримати своїх союзників з блоку Антанти, зокрема, Францію, російські війська почали наступ на півночі розтягнутого Східного фронту – у Східній Пруссії (нині це північний схід Польщі, район Мазурських озер) та на півдні (у Галичині, яка тоді належала Австро-Угорщині). Отже, у серпні 1914 р. російська армія, що мала чисельну перевагу, зіштовхнулася з військами, що мали кращу організацію та технічно-логістичне забезпечення, а також більш здібне командування. Основний російський план мобілізації в 1914 р. полягав у тому, щоб сформувати на західному кордоні Російської імперії два фронти, що істотно розрізнялися за розмірами: один проти Німеччини, (Пруської імперії) інший – проти Австро-Угорщини. У цілому російська армія у липні 1914 р. нараховувала біля 1 млн. 400 тис. чол. У ході мобілізації у міру призову резервістів 1 та 2 розрядів її чисельність швидко зростала: протягом тижня «під ружжо» повинно було стати біля 6 млн. чол.

Основною стрілецькою зброєю російської піхоти була гвинтівка Мосіна-Нагана зразку 1891 р., а основним кулеметом – «Максим». Гвинтівка Мосіна-Нагана на той час була високоефективною зброєю і з нею можна було порівняти, приміром, основну гвинтівку німецького війська – 7,92 мм «Маузер 98». Високої оцінки заслуговували російські кулемети, однак на піхотний полк їх припадало лише вісім, що було недостатньо. Найслабкішим місцем російської армії була артилерія. Російські дивізії по дві об'єднувалися у корпуси, але навіть з урахуванням корпусної артилерії російські з'єднання щодо артилерії сильно поступалися німцям, оскільки у складі німецького корпусу нараховувалося понад 160 гармат проти 100 у росіян. Але перевага у супротивника була не тільки чисельною: російські гармати були легшими і призначалися, перед усім, для ведення вогню шрапнеллю по піхоті супротивника. Німецька корпусна артилерія складалася переважно з гаубиць, які можливо було

успішно застосовувати для обстрілу польових укріплень. У 1914 р. це відставання в озброєнні, можливо, і не відігравало головної ролі, оскільки російські солдати мали досить високий бойовий дух та готові були у своїй більшості воювати та помирати за «царя та Вітчизну». Дві російські армії, що діяли на півночі, також значно переважали за чисельністю 8 німецьку армію, яка захищала Східну Прусію (за деякими даними навіть у співвідношенні 2:1). Однак у російських військах, які розпочали наступ, існувало багато серйозних проблем, які, в кінцевому результаті, стали для них фатальними. Німецькі піхотні дивізії, для прикладу, не тільки переважали росіян за кількістю кулеметів та артилерії, але також мали більше допоміжних підрозділів, які здійснювали технічно-логістичну підтримку військ та вирішували проблеми, що виникали у бойових частин із постачанням, транспортом, телефонним та телеграфним зв'язком, ремонтом техніки тощо. Це стало однією з важливих переваг німецької армії. Російські війська, що увійшли у Східну Прусію, діяли з кінцевих пунктів чотирьох залізниць на російській території, що знаходилися достатньо далеко один від одного. Після переходу кордону у них не виявилися наявності рухомого складу, який би дозволяв використовувати німецьку залізничну мережу у Східній Пруссії, оскільки ширина колії в Росії була ширшою. Ця проблема із залізничним рухомим складом вирішувалась дуже важко, навіть коли російське командування врешті визнало її величезне значення для військ. Вміння німецьких військ ефективно використовувати свою залізничну мережу було, можливо, їхньою найбільшою перевагою під час цієї кампанії. Отже, як тільки російські армії перейшли кордон Східної Пруссії, швидкість їхнього руху стала практично дорівнювати швидкості пішого піхотинця. Ефективного автотранспорту з метою під страховки возів на гужовій тязі у росіян теж не було, у той час як у німецькій армії уже були сформовані спеціальні відділи автомобільного транспорту, до яких залучали реквізовані цивільні транспортні засоби.

Зниження темпів просування та недоліки в організації постачання посилювались поганим станом російських інтендантських магазинів (складів) поблизу фронту. Так, у липні 1914 р. в російських артилерійських полках у районі Східної Пруссії на одну гармату припадало всього 850 снарядів і протягом серпня не з'явилося можливості суттєво поповнити наявні запаси передусім через слабкий розвиток залізничного сполучення. Як результат, усього за декілька тижнів навіть не дуже активних бойових дій артилерія росіян вичерпала всіх свої запаси снарядів. Театр військових дій у 1914 р. був дуже протяжним – набагато більше, ніж під час будь-якої з минулих війн. Тому однією з найважливіших проблем, що виникли після початку світового конфлікту, стали питання управління величезними арміями, що брали участь у ньому, а також збирання інформації про те, що відбувається як зі своїми військами, так і з військами супротивника, тобто організація зв'язку та розвідки. Німецький Генштаб давно зрозумів

величезне значення цих чинників та настійливо працював над вирішенням виникаючих проблем. Який зв'язок кращий: телефонний (що використовує прокладені по землі кабелі зв'язку, є більш безпечним та надійним, але у той же час є залежним від порушень, які треба виправляти вручну) чи телеграфний (що використовує радіосигнали, є менш надійним, оскільки є можливості перехоплення повідомлень супротивником, але недоступний жодним порушенням)? У серпні 1914 р. німецькі радіооператори були здивовані тим, що їм вдалося перехопити повідомлення, якими російське командування обмінювалося, навіть не намагаючись їх шифрувати. Німці спочатку не повірили, що таке взагалі можливе і розцінили це, як оманний хід. У дійсності інформація була не тільки дійсною, але й насправді безцінною. Навіть, коли російські штаби почали використовувати шифри, вони застосовували елементарні коди, які легко розшифровувалися. Для проведення розвідки російські армії мали біля 250 літаків, але дирижаблі, що були у їхньому розпорядженні, виявилися нездатними для використання. Натомість німці мали біля 1300 літаків з нерухомим крилом, а їхні дирижаблі (хоча їх було усього два на армію) діяли достатньо ефективно. Російська авіація також міцно страждала через проблеми з постачанням, які взагалі були типовими для всієї російської армії. Як результат, авіація могла використовувати лише передові авіабази, оскільки у неї постійно виникали перебої з паливом.

Чому ж російська армія, у якої був значний досвід недавньої російсько-японської війни, коли вона зіштовхнулася з тими ж проблемами, зробила у передвоєнні роки так мало для розвитку зв'язку та розвідки? Це пояснюється, можливо, тим, що вона протягом багатьох сторіч завжди успішно вирішувала ці питання, маючи можливості розгортати та використовувати великі маси легкої кавалерії-козаків. І, нарешті, великою проблемою, за яку російським солдатам треба було заплатити своєю кров'ю, був невисокий рівень Верховного командування. На самому верху знаходився великий князь Микола Миколайович, який 2 серпня 1914 р. був призначений Верховним головнокомандувачем російської армії. Однак він не мав жодного відношення до розробки планів, згідно яких належало діяти підлеглим йому військам. Своїй високій посаді він був зобов'язаний виключно тій обставині, що імператор Микола II був його двоюрідним племінником. А весь командний досвід його начальника штабу полягав у тому, що на початку своєї кар'єри той командував ротою. Генерал Жилінський, головнокомандувач арміями Північно-західного фронту, до якого входили 1 та 2 російські армії, хоча і приймав участь у розробці планів майбутньої компанії, але під час маневрів 1914 р. був охарактеризований як «шаблонно мислячий офіцер». Командувач 2 російської армії генерал Самсонов був приємною у спілкуванні людиною, однак з військової точки зору виявився «погано підготовленим до командування армією в умовах сучасної війни» [6, 9]. Командувач 1 російської армії генерал Ренненкампф був відомий як хоробрий

кавалерійський командир, але підлеглі його не любили. Окрім цього, між Самсоновим і Ренненкампом існувала міцна особиста неприязнь.

Що стосується німецького Верховного командування, то за його плечима була видатна, за загальним визнанням, перемога над Францією у війні 1870-1871 рр. Однак і у ньому не обійшлося без серйозних проблем: перший командувач 8 армії генерал Приттвиц був знятий після того, як не зміг впоратися з російським наступом, що проводився у двох напрямках. Сам начальник польового генштабу Мольтке втратив витримку і почав перекидання німецьких військ на схід, фактично зірвавши наступ у Франції у серпні 1914 р. Але при цьому німецький командний склад мав більш високий фаховий рівень.

Рис. 1. Політична карта Європи напередодні Першої Світової війни (1914 р.) [6, 4]

Як результат, російські війська, і насамперед, їхнє командування в центрі програли битву при Танненберзі у Східній Пруссії та наступні бої на Мазурських озерах, при цьому число загиблих росіян склало біля 200 тис., а це була рівно половина від тих 400 000 вояків 1 та 2 армії, які в серпні 1914 р. вступили на територію Східної Пруссії. Танненберг був великим успіхом німецької армії. Особливість цієї битви полягла в тому, що у результаті швидкого розгортання німцям вдалося виграти день. Російські солдати не були переможені, а от їхнє командування виявилось не на висоті. Цікавою є увага, яку керівництво військ супротивників приділяло переміщенням ворожих сил. Якщо німецьке командування постійно вимагало від своєї розвідки інформацію про те, що роблять і де

знаходяться росіяни, то, на відміну від цього, командувачі 1 та 2 російських армій мали лише приблизну уяву про розміщення позицій німецьких військ. Як результат, у ключові моменти битви німецькому командуванню вдалося створити перевагу у військах на напрямку головного удару, навіть за тих умов, що у цілому німецькі війська, що обороняли Східну Прусію, міцно поступалися за чисельністю супротивнику.

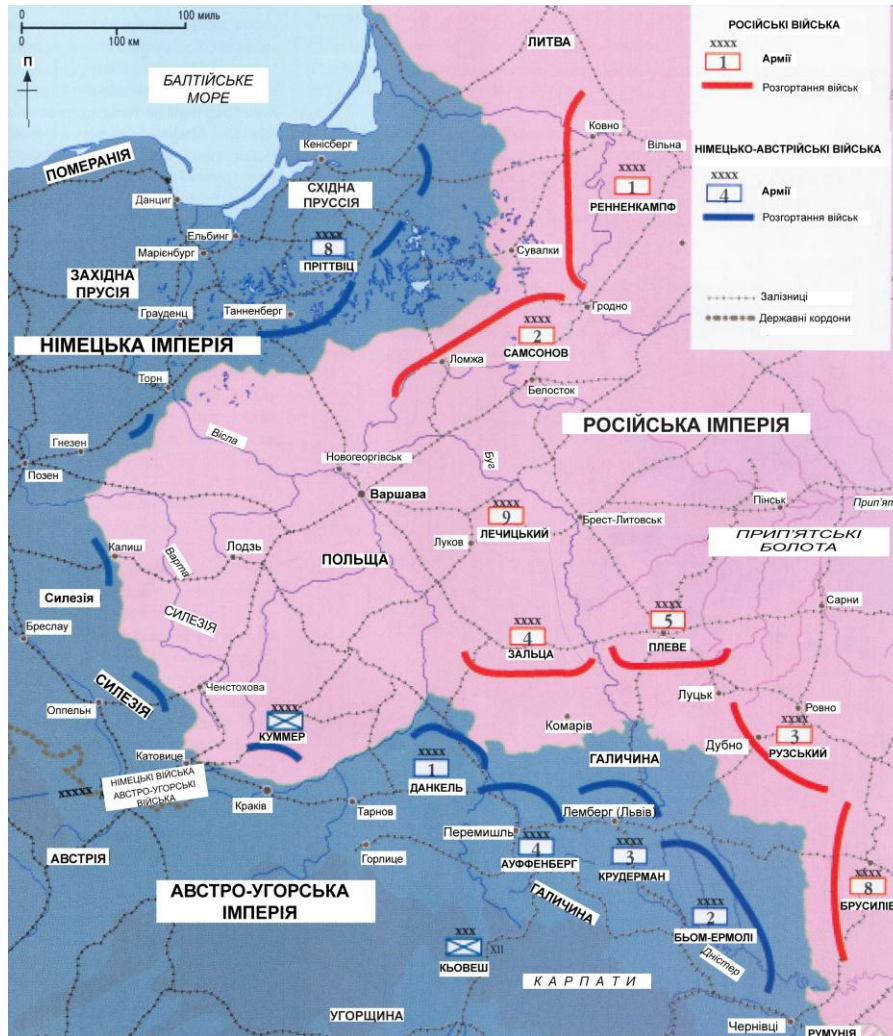

Рис. 2. Західний кордон Російської імперії на початок Першої Світової війни [6, 11]

Геополітична ситуація у Європі напередодні та на початку Першої Світової війни мала ту визначну рису, що далеко на захід видавалася частина Російської імперії – Царство Польське, яке Росія отримала в ході поділів Польщі наприкінці XVIII ст. (рис. 1). Цей величезний виступ глибоко вклинювався у німецькі та австро-угорські території: північніше від нього знаходилася Східна Пруссія, південніше – австро-угорська провінція Галичина. Це надавало Росії велику стратегічну перевагу, оскільки вона могла нанести звідси удар безпосередньо в центр цих

держав, (рис 2). Тому є логічним, що після поразки наступу російських військ у Східній Пруссії, німецькі та австрійські війська розпочали наступ на російські позиції в Польщі у листопаді 1915 р. Так розпочалася Лодзьська битва, яка теж виявилася вкрай невдалою для росіян. У результаті жорстоких бойових дій за період з листопаду 1914 р. до квітня 1915 р. втрати з двох боків склали біля 200 тис. загиблих (з яких понад 100 тис. – російські втрати), місто Лодзь з околицями було захоплене німецькими військами, а лінія фронту підійшла під Варшаву (рис. 3).

Умовні позначення:

Bechciole - місця показані на поштових картках

Bechciole - назва місця

(12.14.15) - місце битви або сутички, дата події

(12.14.15) - місце застосування газової атаки, дата події

(12.14.15) - військовий цвинтар, братська могила

(12.14.15) - ділянка або поховання на римсько-католицькому цвинтарі

(12.14.15) - ділянка або поховання на євангельському цвинтарі

(12.14.15) - ділянка або поховання на православному цвинтарі

(12.14.15) - місце розкопок

- лінія фронту:

- 1X-18XI 1914 р.

- 18XI-31XII 1914 р.

- II-15VI р.

Рис. 3. Лодзька операція (оборона м. Лодзь російськими військами у жовтні 1914-червні 1915 рр.) [1]

Величезна кількість загиблих у цій битві за Лодзь включала німецьких, австрійських та російських солдат, серед яких були як поляки, що воювали у арміях всіх трьох держав, так і українці, що воювали у складі російського та австрійського війська. Найбільших втрат при цьому зазнали росіяни, зокрема, це стосується Сибірського корпусу та 1-ї Сибірської дивізії, точне число загиблих яких встановити неможливо через відсутність іменних жетонів, тому їх ховали у братських могилах, на яких

залишали напис «500 невідомих російських воїнів», тощо. На території Лодзьського воєводства нині збереглося 173 цвинтаря, скоріше всього їх є набагато більше, але не всі враховані офіційною статистикою. Перші дані про поховання загиблих у Лодзьській операції вояків були зібрані ще у 1918 р.: повіти лодзьський, бжезіньський, ласький, ленчицький – 16603 могили, у т.ч. 429 братських; повіти скерневицький, равський, ловицький – 35802 могили, у т.ч. 3024 братських тощо. Донині збереглися залишки окопів, укріплень, воронки після снарядів.

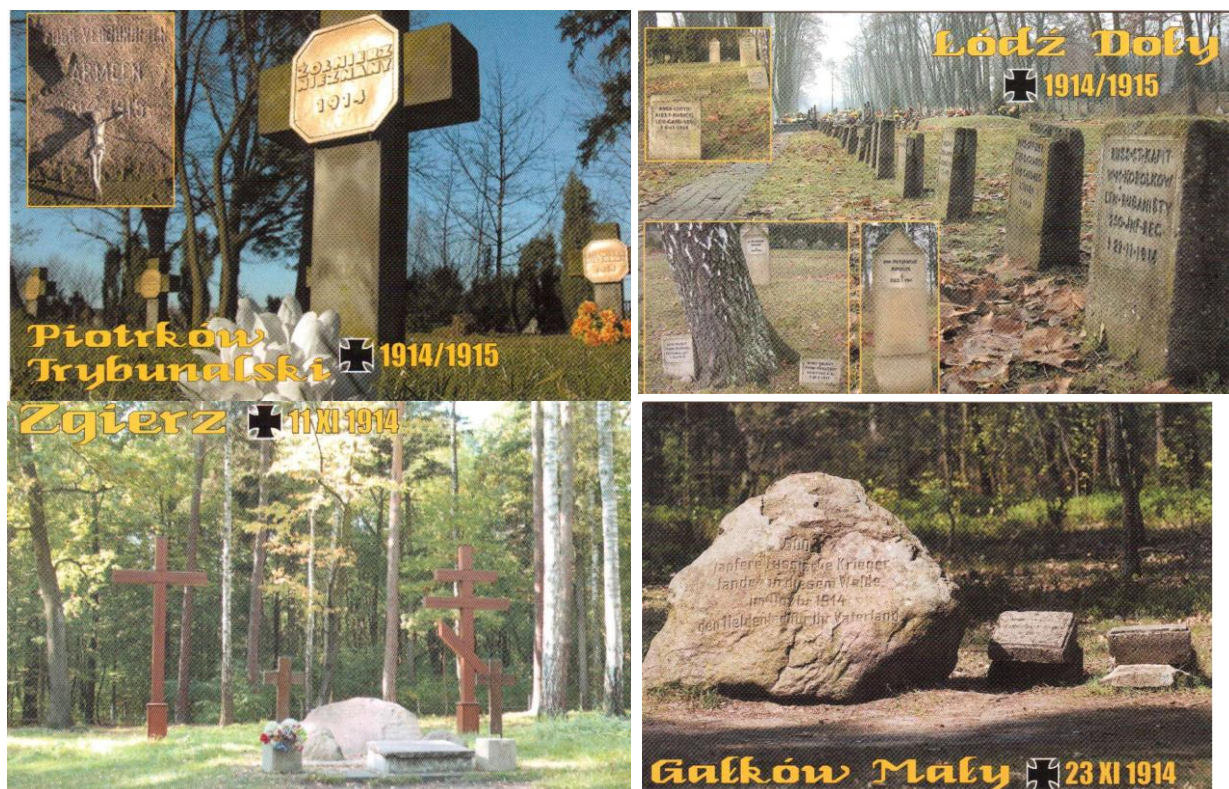

Рис. 4. Захоронення з часів Першої Світової війни на території Лодзького воєводства (Польща): Пьотркув-Трибунальський, Лодзь-Доли, Згєж, Галкув-Малий

Багато цвинтарів приведено до ладу, очищено надгробні плити, встановлено хрести, пам'ятники, пам'ятні таблички. Але залишилося досить багато могил, що потребують відновлення, допомоги (рис. 4). З метою відновлення, збереження у пам'яті поколінь величезних жертв Першої Світової війни, зокрема, битви за Лодзь 1914-1915 рр. зусиллями керівництва (маршалка) Лодзьського воєводства (зокрема, департаменту фізичної культури, спорту і туризму) був виданий комплект карток «Лодзька операція 1914-1915. Цвинтарі та могили», що включає 27 світлин з різних місцевостей Лодзьського воєводства [1] (рис. 5).

Ці кладовища і могили є частиною історії Європи і Польщі. Їх варто відвідати та подумати про долі людей, які втратили життя у великій війні. На їхній крові виросла вільна та незалежна Польща. Про загиблих

пам'ятали та пам'ятають поети. Тому крім фото цвинтарів та могил на картках наводяться вірші та пісні, присвячені Першій Світовій війні, що належать перу польських та російських поетів, тих з 1914 р., пізніших і сучасних, серед них Юліан Тувім, Валеріан Харкевич, Едвард Слонський, Леопольд Стафф, Анна Ахматова, Микола Гумільов, Валерій Брюсов, Сергій Єсенін, Олександр Балтін, Булат Окуджава, Жанна Бічевська, Володимир Гіляровський тощо. Ці вірші присвячені не тільки Лодзьській битві, але й місцям, де у той самий час на польській землі гинули солдати, а з ними – імперії, між якими тоді були поділені не тільки польські, але й українські землі.

Рис. 5. Обкладинка комплекту карток «Лодзька операція 1914-1915. Кладовища та могили» (зліва на зворотньому боці показана зміна лінії фронту на сучасній території Лодзького воєводства) [1]

Гадаємо, що буде цікавим познайомитися з декількома віршами, присвяченим жертвам Першої Світової війни, що вміщені на зворотньому боці карток з комплекту «Лодзька операція 1914-1915. Цвинтарі та могили» (у перекладі з польської автора).

Юліан Тувім. «Хтось».

Деся на перехресті, біля берез

Знаходиться могила, смутний гроб.

Хтось там у нім лежить, без досок, плит -

Петро Єфименко чи Йоган Шмідт.

Хтось там у нім лежить, а хто - знає Бог.

От поховано серед трьох доріг.

Загинув під грім гармат, під зброї гук

Петро Єфименко чи Йоган Шмідт.

Лежи, бідний брате, а там, де ти впав,
Нехай квітне скорботи вічної квіт.
Хто б там не лежав, квітка буде цвісти,
Чи Єфименко, чи Йоган Шмідт.

Леонід Дербеньов. «Ех-ма».

Весна. Полудень. На сільській вулиці
Під церквою тлум та юрба.
Царське свято в козацькій станиці
Мирний 1913-й рік.
Ластівки кружляють, сонечко гріє,
Сміх, жарти, спів.
І усміхнені, веселі як діти,
Козаки танцюють серед дерев.

Приспів.

ЕХ-ма, п'ємо до дна,
Ех-ма, віват і ура.
Кубань і Дон, музика грає,
Танцюй, козак, поки час є.
Ех-ма, хто про завтра думає,
Ех-ма, веселимося сьогодні.
А завтра пропаде все, що нині є,
Але поки що веселощі тривають.

Стоїть старшина, розмовляють дівчата,
Що чути в сусідньому селі...
Жодна з них не уявляє, що дуже швидко закінчатся
Ці мирні, щасливі дні.
Увесь той світ назвуть дурним та смішним,
Відсталість, скажуть, та мотлох то все.
Гроші з двохголовим орлом на смітник
Викинуть так само, як і самого орла.

Приспів.

Дині, кавуни, плетені калачі,
Багатий родючий край.
А в Петербурзі сидить на троні,
«Батюшка цар Миколай».
Важко повірити, що 1917-й рік,
Уже розпочав відлік часу.
Знають тільки ангели козацькі,
Що чекає на вас, козаки.

Висновки. Перша Світова війна (1914-1915 рр.) відзначалася, величезними людськими втратами, небаченими на ті часи. Ці втрати були особливо значними на Східному фронті, що тоді проходив, зокрема, на території сучасної Польщі, зокрема в регіоні Мазурських озер (Вармінсько-Мазурське воєводство) та у Лодзькому воєводстві. Особливо великі втрати живої сили були пов'язані з битвами під Танненбергом та Лодзю із загальним числом загиблих у кожній понад 200 тис. осіб. Переважно це були російські та німецькі воїни, але також українці та поляки. Більшість з них було поховано на військових цвинтарях та

братських могилах, які нині стараннями польської влади, а також за участі німецької та російської амбасад у Польщі поступово відновлюються та приводяться до ладу. Отже, некрополі Першої Світової війни можуть являти собою значний туристичний ресурс для розвитку «сентиментального» туризму. З цією метою Департамент фізичної культури, спорту та туризму Лодзького воєводства підготував і видав комплект поштових карток у кількості 27 під назвою «Лодзька операція 1914-1915. Цвинтарі та могили» з світлинами основних місць захоронень загиблих воїнів. Вважаємо, що цей досвід буде цікавим і корисним в умовах України.

Використані джерела:

1. *Operacja Lodzka 1914-1915. Cmentarze i mogily: Komplet pocztówek.* – Lodz: Departament Kultury fizycznej, Sportu i Turystyki Urzadu Marszalkowskiego w Lodzi, 2009. – 27 s.
2. Сайт м. Лодзь [електронний ресурс]: www.lodzkie.pl
3. Сайт Лодзьського воєводства [електронний ресурс]: www.ziemialodzka.pl
4. О.Бузина. Поэт мертвой петли / О.Бузина // *Сегодня.* – 2013. – 14 вересня. – С. 12-13.
5. Б.Соколовський. Розриті могили / Б.Соколовський / *Високий замок.* – 2013. – 19-25 вересня. – С. 16.
6. 100 битв, которые изменили мир. Вып. № 89. «Танненберг-1914». – М.: ООО «Де Агостини», 2012. – 29 с.
7. Олійник Я.Б., Смирнов І.Г. Міжнародна логістика: навч. пос. / Я.Б. Олійник, І.Г. Смирнов. – К.: Обрії, 2011. – 544 с.
8. Федоров Л.С. Общий курс логистики: уч.пос./Л.С. Федоров, М.В. Кравченко. – М.: КНОРУС, 2010.-224 с.

УДК 338.48:005.44 (045)

Сергійко В.Ф.

ТУРЕЧЧИНА: ДОСВІД СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

У статті проаналізовано сучасний стан туризму Туреччини, досліджено організаційно-функціональні та нормативно-правові передумови прийняття Стратегії розвитку туризму в країні до 2023 року. Автором підкреслюється необхідність формування туристичної політики в Україні з урахуванням прогресивного досвіду з розвитку туризму провідних країн світу, зокрема Туреччини, в контексті розробки Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року.

Ключові слова: туризм, туристична політика, державне регулювання, стратегія, програма, рекреаційно-туристичний комплекс

В статье проанализировано современное состояние туризма Турции, изучены организационно-функциональные и нормативно-правовые предпосылки принятия Стратегии развития туризма в стране до 2023 г. Автором подчеркивается необходимость формирования туристической политики в Украине с учетом прогрессивного опыта развития туризма ведущих стран мира, в частности Турции, в контексте разработки Государственной целевой программы развития туризма и курортов до 2022 года.

Ключевые слова: туризм, туристическая политика, государственное регулирование, стратегия, программа, рекреационно-туристический комплекс.

In this article the question of the contemporary situation of tourism in Turkey was analyzed, the question of organizing, functional and law preconditions of adopting the Strategy of tourism development in the country till 2023 year. The author emphasizes the necessity of forming tourism policy in Ukraine taking in to account the progressive experience in tourism development of word